

టీక - కామక్కి దేవి దివ్యచరణం నవగ్రహపంతో విరాజిలు తున్నది. (ఈ శ్లోకాన్ని జపిస్తే సూర్యాది నవగ్రహ అనుగ్రహ లాభం కలుగుతుండని మూకకవి సూచిస్తున్నాడు.)

నయనీం దాసత్వం నలినభవముఖ్య నసులబ్
ప్రదానా దీనానా మమరతరు దౌర్ఘాగ్యజనీం
జగజ్జన్మ క్షేమ క్షయ విధిమం కామక్కి పదయో
స్థరీణాం ఈశ్వే క్షస్తవ భణీతు వాహాపురుషికం॥

60

ఆర్థం :- కామక్కి-కామక్కి దేవి, నలినభవ ముఖ్యాన్-బ్రహ్ముది మరులను, దాసత్వం-దాసులుగా, నయనీం-చేసుకొనుచు, దీనావాం-నిరుపేదలకు, అసులభప్రదానాత్-దుర్గ భములైన అభీష్టాల్ని, వరాల్ని ఇస్తున్నండున, అమర తరు దౌర్ఘాగ్య జనీం - కల్పవృక్ష లను పేదచేసి, జగజ్జన్మ-జగాల సృష్టి, క్షేమ-స్థితి, క్షయ విధిమంయాలను చేయుటలో, ధురీణాం-సమర్థమైన, తవ-నీ, పదయోః-చరణాల, ఆహాపురిషికం-మహిమను, భణీతుం-వర్షించుటకు, కః-ఎవ్యాడు, ఈశ్వే-స్తుతింపచాలును. (స్తుతించలేదు.)

టీక - బ్రహ్ముది దేవతలు నీ చరణదాసులు భక్తులకు సర్వాభీష్టాల్ని ఇచ్చి, కల్పవృక్షాల మహిమల్ని తగ్గించాయి నీ చరణాలు. పైగా సృష్టి స్థితి లయాలన్ని చేసేటివి. ఇలాంటి నీ చరణాల మహిమను కొనియాడ ఎవరి తరఫు?

జనో²యం సంతప్తాః జనని భవచండాంశు కిరత్తైః
అలబ్దైకం శీతం కణమణి పరజ్ఞాన పయసః
తమో మార్గే పాంధః తవ రఘటితి కాపూక్తి శిశిరాం
పదాంభోజచ్ఛయం పరమశివజ్ఞాయే మృగయతే॥

61

అర్థం :- పరమశివజ్ఞాయే-పరమశివునిదేవి, జనని-తల్లి, కామాక్షి-
కామాక్షిదేవి, అయం-ఈ, జనః-దీనజనుడు, భవచండాంశు కిరత్తైః:-
సంసారమనే సూర్యకిరణాలచేత, సంతప్తః - తపించి, పరజ్ఞాన
పయసః-పరమజ్ఞానరూపమైన నీటియొక్క, శీతం ఏకు కణం అపి-
చల్లని ఒక్కచుకైన, అలబ్ద్యా-దౌరకక, తమోమార్గే-చీకటిమార్గాన,
పాంధః-పయనించుచు, రఘటితి-వేగిరమతో, తవ-నీ, శిశిరాం-
చల్లని, పదాంభోజచ్ఛయం-చరణకమలాల నీడను, మృగయతే-
అన్యేషిష్టన్నాడు.

టీక - భవతాపాలకు తప్తుడెన ఈ దీనుడు జ్ఞానపయస్సులు అం
దక, తమోమార్గాలల్లో పయనిష్టన్న బాటసారి యైనాడు, అప్పుడు
దేవీచరణ హాదచ్ఛయలో విశార్ధితిని కోరి అన్యేషిష్టన్నాడు.

జయ త్వంబ! శ్రీమన్ ఖకిరణ చినాంశుకమయం
వితానం బిభ్రాణో సురముకుట సంఘట్ట మన్మణే
నిజారుణ్య క్షోమాస్తరణవతి కాపూక్తి సులభా
బుధైః సంవిన్నారీ తవ చరణమాణిక్యభవనే॥

62

అర్థం :- జనని-తల్లి, కామాక్షి-కామాక్షిదేవి, బుధైః-విద్వజ్జను
లకు, సులభా-సులభమైన, సంవిన్మార్గి-జ్ఞానసుపదరి, శ్రీమన్నఖిరణ
చినాంశక మయం-చక్కని నభకాంతి పుంజనునెడి చీనాంబరమగు,
వితానం-చాందిని, బ్రిభాణే-ధరిచిన, సుర ముకుట సంఘటు మస్టి-
దేవతల కిరీటాల ఒరపిడిచే నునుపుగా ఉన్న, నిజారుణ్యకోమా స్తరణ
వతి-స్వకీయమైన ఎరుపుతను అనే పరచిన పట్టుతివాచీకల, తవ-నీ,
చరణ మణిక్యభవనే-చరణమనే రత్నభవనం, జయతి-రాణించును.

టీక - దేవీ చరణము రత్నసౌధం. అ సౌధంలో నభకాంతులు వితా
నం. దేవతల కిరీటాల ఒరపిడిచే నునుపైన చరణారుణిమ పట్టు
తివాచి. అలాంటి సౌధంలో బుధజనులకు సులభమైన జ్ఞానమందరి
విశ్రాంతి పొందుతున్నది.

ప్రతీమః కామాక్షి స్నారిత తరుణాదిత్య కిరణ
శ్రీయో మూలద్రవ్యం తప చరణం అద్రింద్ర తనయే
సురేంద్రాశా మాపూర్చమతి యదసా ధ్వాన్తమఖిలం
ధునీతే దిగ్ంగా నాటి చ మహాసా పాటలయతే॥

63

అర్థం :- అద్రింద్రతనయే హిమగిరితనయ కామాక్షి-కామాక్షి
దేవి, తవ-నీ, చరణం-చరణము, సురేంద్రాశాం-తూర్పు దిక్కును,
దేవేంద్రుని కోర్కెను, ఆపూర్యతి-నిండించును, యత్ అసో-ఈ
చరణం, అఖిలం ధ్వాంతం-సకల తమస్సును, ధునీతే-పోగొట్టును,
దిగ్ంగాన్ అపి చ - దశ దిగంతాలను, మహాసా-కాంతిచేత, పాట

లయతే—అరుణమయం చేయును, స్వరిత—ప్రకాశించు, తరుణాదిత్య
కిరణ శ్రియః—బాలభాస్కరుని కిరణ సంపదకు, మూలద్రవ్యం—ముడి
సరుకుగా, ప్రతీమః—భావిస్తాం.

టీక - “దేవీ చరణారుణిమ సూర్యని కిరణాలకు మూలద్రవ్యం.
దిగంతాలను అరుణకాంతిచేత శోభింపచేయును. సకల తమన్నును
హరించును.” అని భావిస్తాను.

మహాభాష్య వ్యాఖ్యాపటు శయనమారోపయతి వా
స్తురవ్యాపారేర్వ్య పిశున నిటలం తౌరయతి వా
ద్విరేషాణం అధ్యసయతి సతతం వాదివసతిం
ప్రణామాన్కామాక్ష్యఃపదనలినమాహత్మ్యగ్రిమా॥

64

అర్థం :- కామాక్ష్యః—కామాక్షీదేవియుక్తి, పదనలిన మాహత్మ్య
గరిమా — చరణ కమలాల మహిమాతిశయం, మహాభాష్య వ్యాఖ్య
పటు—వ్యాకరణ భాష్య వ్యాఖ్యన సమర్థమగు, శయనం—శయ్యను,
అరోపయతి వా—అధిష్టింప చేయును, స్తురవ్యాపార ఈర్వ్యా—మన్మథ
చేష్టయెడ ఈర్వ్యాను, పిశున నిటలం—సూచింను నిటలభాగంకల వాని
నిగా, కారయతి—చేయును, ప్రణామాన్—భక్తులను, సతతం—ఎల్ల
ప్పుడు, ద్విరేషాణం—తుమ్మెదలయొక్కి, అధివసతిం—నెలవులయిన
పద్మములయందు, అధ్యసయతి వా—అధిష్టింప చేయును.

టీక - దేవీ చరణోపాసకుడు — మహాపండితుడు, గోప్ప వైరాగ్య
సంపన్నుడు, యోగ నిష్ఠుడు అగును.

వివేకాంభః ప్రోత్సుపనపరిపాటి జిల్లిరితే
సమిభూతే శాస్త్ర స్నేరణ హల సంకర్షణ వశాత్
సతాం చేత్తి క్రైతే వపు తప కామాక్షి చరణో
మహాసంవిత్ సస్వయ్యప్రకర వరచీజం గిరిసుతే॥ 65

అర్థం :- గిరిసుతే పొషుగిరిసుత్, కామాక్షి-కామాక్షిదేవి, వివే
కాంభఃప్రోత్సుపనపరిపాటి-బాగాతడిసి,
వానిసందున, జిల్లిరితే-చల్లవడిన (సత్యవృత్తి చెందిన), శాస్త్రస్నేరణ
హల సంకర్షణ వశాత్-శాస్త్రవిమర్శ అనే నాగటిచే దుష్టుట వలన,
సమిభూతే-సమమగా అయిన (ఫేదభావం నశించగా సమత్వసిద్ధి
వొందిన), సతాం-సాధువుల (భక్తుల), చేత్తి క్రైతే-చిత్తక్షేత్రము
వందు, తవ-నీ, చరణః-చరణము, మహాసంవిత్-పరమజ్ఞానరూప,
సస్వయ్యప్రకర వరచీజం-బండ్లకొద్ది ధాన్యాన్ని పండించే మంచి విత్త
వాన్ని, వపులి-చల్లును.

టీక - కామాక్షిదేవి చరణం - సాధకుల చిత్తక్షేత్రానికి వివేక
జలాల ప్రవాహం పెట్టి బాగాతడిపి ఆపైన ఆగమశాస్త్రచర్చల అభ్యాస
సం అనే నాగటిచాళ్ల పెట్టి బాగాదున్ని సమంచేసి పరమజ్ఞాన రూప
సస్వాన్ని మొలకెత్తించే మంచి విత్తనాన్ని వాటును.

దధానో మంచార స్మిక పరిపాటిం నఖరుచా
వస్తాన్ దీప్తాః శోటాంగులి పటుల చంపేయకలికాః
అశోకోల్లాసం నః ప్రచురయతు కామాక్షి చరణో
వికానీ వాసంత స్నిహయ ఇవ తే శర్వదయితే॥

అర్థం :- శర్వదయతే-శివుని ప్రీయురాలూ, కామాక్షి-కామాక్షి దేవి, తే-నీ, చరణః-పాదము, నభరుచా-గోళ్కుకాంతిచేత, మందార స్తబక పరిపాటీ - మందార పూలగుత్తుల శోభను, దధానః-ధరించి నదై, దీప్తాః-ప్రకాశించు, శోఛాంగులి పటల-ఎర్పిని వేర్పుసమూ హం అనే, చాంపేయ కలికాః-సంపెంగ మొగ్గలను, వహన్-పూని, వికాసీ వాసంతః సమయ ఇవ - విస్తరించిన వసంతకాలంలూ, నః-మాకు, అశోకోల్లాసం - అశోక పుష్టాల వికాసాన్ని, ఆనందాన్ని, ప్రచురయతు-అధికం చేయాలి.

టీక - దేవీచరణ నభికాంతులు మందారపూల శోభను కలిగిస్తు న్నాయి. ఎర్పిని వేష్టు సంపెంగపూల శోభను కలిగియున్నాయి. వసంత బుతు సమయాన అశోకాలు సయిత్తం పూస్తాయి. ఇలా దేవీ దివ్యచరణం. వసంతశోభను ఆందిస్తుంది. అశోకం అంతే అనందం. ఆనందాన్ని ప్రేసాదిస్తుంది. [‘బుతూనాం కుసుమాకరః-’ బుతువుల్లో వసంతం ఆహ్వాదకరం అయినది. అలా దేవీచరణం పాథకులకు ఆమి తాహ్వాదకరం, బ్రహ్మానందప్రదం అగును]

నఖాంశు ప్రాచుర్య ప్రేస్వమర మరాలాభిధవలః
స్నూర స్నైంజీరోద్య స్నైరకత మహః శైవలయుత్తః
భవత్తాయః కామాక్షి స్నూటచరణ పాటల్యక పటో
వదః శోఛాభిఖోద్య నగపతి తనూజే విజయతే॥ 67

అర్థం :- నగపతి తనూజే-హిమవగ కుమారీ!కామాక్షి-కామాక్షి, నభాంశు ప్రాచుర్య-గోళ్కుకాంతుల సమూహం అనే, ప్రేస్వమర మరాలాభి ధవలః - హంపల గుంపుచే తెల్లునైన, స్నైరత్త-ప్రకాశించు

చున్న, మంజీరోద్యత్త - అందెలనుంచి వెలువడిన, మరకత మహః - మరకత మణుల ప్రకాశం అనే శైవలయుతః - నాచుతో కూడిన, భవత్యాః - నీ, స్ఫుటచరణ - చరణమందలి, పాటల్యక - ఎర్పినిరంగు అనే, పటుః - చీరకల (నీష్టకల), శోటాభిభ్యాః నదః - శోణ నదము, విజయతే - విజయమొందుచున్నది.

టీక - కామక్షీదేవీ, గోళ్కాంతులనే హంసల గుంపుచే తెల్లనైన, మంజీరాలయందు పొదగిన మరకత మణిక్యకాంతులనే నాచుతో కూడిన, చరణారుణిము అనే ఎర్పిని చీరగాని నీ పాదమనెడి శోణ నదము మిక్కలి శోధిల్లుతున్నది.

ధునానం పంకోషుం పరమసులభం కంటకకులైః
వికాస వ్యాసంగం ఇదధ దపరాధిన మనిశం
నఖేందు జ్యోత్స్మాన్యచి ర్యాశదరుచీ కామక్షీ నితరాం
అసామాన్యం మన్యేసరసిజమిదం తే పదయుగం॥

68

అర్థం : కామక్షీ - కామక్షీదేవి, తే నీ, పదయుగం - చరణ యుగశం, పంకోషుం - పొపాన్ని, బురదను, ధునానం - విదల్చిన, కంటక కులైః - దుషులచేత, కంటకాలచేత, పరమసులభం - మిక్కలి సులభంగా పొందతగిన, పరంతసులభం - మిక్కలి పొందరానిదైన, అనిశం - నిత్యం, ఉపరాధినం - పరాధినం కాని, స్వకీయం అయిన, వికాస వ్యాసంగం - వికసించుటను, విదధత్త - చేయు, నఖేందు జ్యోత్స్మాన్యి - గోళ్కాంతి అనే వెన్నెలచేత, విశదరుచి - స్వచ్ఛమైన కాంతికల, ఇదం - ఈ, అసామాన్యం - అపురూపం అయిన సరసిజం - పద్మమని, మన్యే - భావిస్తున్నాను.

టీక - కామాక్షిదేవి చరణయుగళం అసాధారణపద్మం. ఈ పద్మం పంకాన్ని విదల్చును. సాధారణ పద్మం పంకంలోనే పుట్టి పెరుగును. కంటకులకు నులపమైనది, దేవీ చరణ పద్మమో కంటకాలకు హాందరానిది. దేవిచరణం నభజ్యోతియనే వెన్నెలచేత వికాసాన్ని హాందును. సాధారణ పద్మం వెన్నెలకు ముడుచుకుహోవును. అందువల్ల దేవిచరణం అపురూప పద్మంగా భావించాలి.

కరీంద్రాయ గ్రదుహ్య త్వీలస గలిలీలౌ సుఖిమలైః
పయోజ్జ్ఞః మాత్సర్వం ప్రకటయతి కామం కలయతే
పదాంభోజద్వంద్వం తవ తదపి కామాక్షిహృదయం
మునీనాంశాన్నానాంకథంతనిశంతాసైస్మప్రమాయతే॥

69

అర్థం :- కామాక్షి-కామాక్షిదేవి, తవ_నీ, పదాంభోజ ద్వంద్వం_పాదకమలాల జంట, అలసగతి లీలాను - మందగమన విలాసాల యందు, కరీంద్రాయ - ఏనుగునకు, గ్రదుహ్యతి-గ్రదోహన్ని ఆచరించును, విమలైః-స్వచ్ఛములైన, పయోజ్జ్ఞః-కమలాలయెద, మాత్సర్వం-మచ్ఛరమును, ప్రకటయతి-ప్రకటించును, కామం-కామమును, కలయతే-నెరవేర్చును, తదపి-అయినను, శాంతానాం-శాంత చిత్తులైన, మునీనాం-మునుల, హృదయం-చిత్తము, అనిశం-ఎల్లప్పుడు, అసైష్ట - ఈ దేవి చరణం కోసం, కథం-ఎట్లు, స్పృహయతే-ఇషట పడును?

టీక - మదగజూల నడక అందముకన్న దేవిచరణగతి హృదయము. పద్మములయెద మాత్సర్వాన్ని చాటినను, కోరికలను నెరవేరుస్తుంది.

అయినా పరమార్థ చిత్తులైన మునీశ్వరులు దేవీచరణ వద్దానేను
కోరుతున్నారు. కామాది షట్టాన్ని జయించినవారు కామ్ప్రదమైన
దేవీ చరణాన్ని కోరుట ఏంటయే సువా!

నిరస్తా శోణిమ్మా) చరణ కిరణానాం తప శివే
సమింధానా సంధ్యారుచి రచలరాజన్యతనయే
అసామార్ధ్య దేవం పరిషవితు మేతత్స్యమరుచాం
సరోజౌరాం జూనే ముకులయుతి శోభాం ప్రతిదినం॥

70

అప్రం :- అచలరాజన్యతనయే - హిమాచల తనయ, శివే-శివ
కామాక్షిదేవి, తవ-నీ, చరణ కిరణానాం-చరణకాంతుల, శోణిమ్మా -
అరుషిమచేత, సమింధానా - వెలుగుతున్న, సంధ్యారుచిః-సంధ్య
రాగం, నిరస్తా నిస్సేజమై కొరగానిదెనది, ఎతత్-ఈ విధంగా, పరి
భవితుం-అపచూనించుటకు, అసామార్ధ్యత్-సామర్థ్యం లేనందున,
ఎవం-ఇలా, సమరుచాం-సమాన శోభక్కా, సరోజానాం-కమలాల,
శోభాం కాంతిని, ప్రతిదినం-నిత్యం, ముకులయుతి-సంకోచింపచేయు
చున్నది, ఆని, జూనే.. అనుకుంటున్నాను.

ట్రీక్త - దేవీ చరణశోభ సంధ్యారాగాన్ని కొరగాకుండా చేయగా,
ఆసి సంధ్యారాగం చేసేదేమి లీక, తనతో సామ్యంకల పద్మాలని ప్రతి
రోజూ ముకుళింప చేస్తుంది. “దేవీ చరణారుణిమ సంధ్యారాగంకన్న
పద్మశోభకన్న శోభాతిశయం” ఆని భావం.

వసంతం భక్తునొమపీ మనసి నిత్యం పరిలస్తే
మనచౌయా పూర్వం శుచిమపీ సృత్తాంతాపశమనం
నభేందు జోవైత్తున్యిభిః శిశిరమపీ పద్మైదయకరం
నమామః కామాక్ష్యై శ్చరణ మధికాశ్చర్యకరణం॥

82

భక్తునాం - భక్తు, మనసి - మనసునుచుదు, వసంతం - వసించునది.
(వసంతబుతువుగా), నిత్యం - నిత్యము, పరిలస్త మనచౌయా
పూర్వం - వ్యాపించిన మబ్బులుతో నిండిన, శుచిం - గ్రీష్మరుతువుగా,
నిర్వలమైన, తాపశమనం - తాపమును పోగొటునది, తాపత్రయాన్ని
హరించునది, నభేందు జోవైత్తున్యిభిః - గోభ్రతాంతులనే వెన్నెలచేత,
శిశిరం అపి - చల్లనిదెనను, శిశిరరుతువుగా, పద్మైదయకరం - పద్మ
వికాసాన్ని కూర్చుసదీ (శరద్యతువ), లక్ష్మీసమృద్ధిని కూర్చునటి,
అధికాశ్చర్యకరణం - అధికమైన ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించు, కామాక్ష్యః
చరణమ్ - కామాక్ష్మిదేవి చరణమును. నమామః - నమస్కరించు
చున్నాము.

టీక - కామాక్ష్మిదేవి చరణము ఘడ్యతువుల వై భవాన్నికలిగి మిక్కిలి
ఆశ్చర్యకరణగా ఉంది. కాలమథండమైనను ప్రకృతిలో కలుగు పరి
ణామాలవల్ల ప్రతి సంవత్సరం ఆరు బుతువులు ఎర్పడుతున్నాయి.
ఆరు బుతువుల ప్రభావం దేవీచరణాల్లోనూ కనిపిస్తున్నాయి. వసంత
రుతువులూ దేవీ చరణం ఆప్సదకరం. భక్తుల మనసులో నివసిస్తుంది.
అతి పవిత్రమైనది. శుచియైనందున గ్రీష్మరుతువుగా కనిపిస్తుంది. మన
చౌయా పూర్వమైనందున వర్షర్తువుగా నుండి తాపాన్ని శమింప
చేస్తుంది. నఖిరణాలనే వెన్నెలను ప్రసరింపజేసి శిశిరరుతువైంది.